

cjach: dwór cesarski – biskupstwo w Mediolanie. Przedstawił św. Ambrożego w świetle jego korespondencji i kultu relikwii, których aspekt pedagogiczny i duszpasterski kreował biskupa na „charyzmatycznego proroka, wyposażonego przez Boga w nadzwyczajną moc”. W konkluzji autor syntetycznie ujął zamieszczoną w tytule kwestię opatrznosciowego, rozpiętego między starymi a nowymi czasy, „bycia” biskupa Mediolanu w Kościele jako „inicjatora i fundamentu przemian społecznych”.

Ostatni referat na sympozjum wygłosiła dr Anna Zmorzanka (KUL) na temat: *„Krótka opowieść o Antychryście” W. Sołowiowa i jej biblijno – patrystyczne tło*. Prelegentka na wstępie przedstawiła genezę problematyki Antychrysta w twórczości rosyjskiego teologa: należy jej szukać w refleksji nad istotą zła oraz w eschatologii i historiozofii. Następnie referentka omówiła treść opowiadania, umieszczonego w nurcie literatury apokaliptycznej. Tematem jest objawienie się oraz triumf Antychrysta, jego walka z chrześcijaństwem oraz upadek, który jest zarazem ostateczną klęską zła. Wydarzenia te zapowiada Sołowiew na XXI wiek. Referentka zwróciła szczególną uwagę na związek tego utworu z eschatologią biblijną, zwłaszcza na duży wpływ Apokalipsy św. Jana. Na zakończenie postawiła dwa pytania: pierwsze dotyczyło Antychrysta, drugie zaś – konieczności jego pojawienia się. Odpowiadając na nie prelegentka podkreśliła osobowy (ludzki) charakter przeciwnika Chrystusa oraz konieczność jego przyjścia. W uzasadnieniu powołała się na argumenty biblijne i patrystyczne (św. Paweł, Ireneusz, Hipolit).

Również dwa ostatnie referaty wywołały burzę dyskusji, w której głos zabrali m.in. ks. prof. dr hab. B. Cześz, ks. prof. dr hab. W. Myszor, ks. dr J. Słomka. Podsumowania całości obrad dokonał ks. dr S. Strękowski, przypominając jeszcze raz, iż sympozjum to było czasem poświęconym pamięci śp. ks. prof. dr hab. E. Stanuli.

Beata Pawłowska
ks. Dariusz Zagórski

5. STAROŻYTNA PALESTYNA W BADANIACH ARCHEOLOGÓW HISTORYKÓW I ORIENTALISTÓW (Warszawa, UW, 26 X 2000)

Dnia 26 października 2000 roku w Warszawie, młodzi archeologowie, historycy i orientaliści spotkali się na konferencji naukowej poświęconej starożytnej Palestynie. Celem sesji, organizowanej przez Zakład Archeologii Bliskiego Wschodu UW, Zakład Historii Starożytnej UW oraz Towarzystwo Naukowe *Societas Vistulana*, była prezentacja zainteresowań i dorobku naukowego młodych badaczy, których praca ogniskuje się wokół starożytnej Palestyny. Powstał w ten sposób, na pozór karkołomny projekt wspólnej prezentacji tematów, opracowywanych przez badaczy różnych specjalności, a dotyczących rozmaitych aspektów dziejów Palestyny, obejmujących ponad 2000 lat (od końca epoki brązu do VIII-X w. n.e.).

Referaty prezentowane były podczas czterech sesji, którym kolejno przewodniczyli: prof. Piotr Bieliński, prof. Włodzimierz Lengauer, prof. Elżbieta Jastrzębowska i prof. Ewa Wipszycka. Pierwszą sesję otworzyło wystąpienie mgr. Michała Bieniady z Instytutu Archeologii UW, który przedstawił referat dotyczący przemian osadniczych w Palestynie końca epoki brązu. Dotychczasowy stan wiedzy referent zestawiał ze swoją koncepcją dotyczącą relacji pomiędzy grupami ludności żyjącymi w miastach, na wsiach oraz ludnością nomadyczną. Kolejne dwa referaty dotyczyły świata biblijnego i bliskowschodniego w relacji ze światem starożytnej Grecji. Zaprezentowany został m.in. referat pt.: *Między Wschodem a Zachodem. Początki greckiego sympozjonu* (dr Marek Węcowski, IH UW) polemizujący z tezą o prostej zależności greckiej tradycji sympotyecznej od zwyczajów lewantyńskich, a także referat porównujący ofiarę w greckiej *polis* i Starym Testamencie (dr Lech Trzcionkowski, KUL), w którym zaprezentowane zostały zasadnicze różnice istniejące pomiędzy tymi dwoma formami kultu, zarówno na poziomie rytualnym, jak i mitycznym.

Drugą sesję otworzył referatem mgr Łukasz Niesiołowski-Spano' (IH UW), prezentując teorię tłumaczącą niektóre zastosowania w Biblii hebrajskiego słowa *seper*, poprzez związanie tego słowa, użytego w znaczeniu „księga” w kontekście historiograficznym, ze świętym tekstem. Kolejne dwa wystąpienia były sobie bliskie tematycznie. Mgr Maciej Munnich (KUL) przedstawił referat zatytułowany: *Przemiany pierwotnych wyobrażeń o świecie umarłych w Biblii hebrajskiej, na tle wierzeń bliskowschodnich*. W referacie tym zaprezentowane zostało całościowe spojrzenie na przemiany dotyczące świata umarłych, jakie zaszły w religijnej mentalności Hebrajczyków. Z kolei mgr Robert Lewandowski (ŻIH), opierając swoje wystąpienie na ikonografii, przedstawił referat, w którym łączył przedstawienia Świątyni Jerozolimskiej z wyobrażeniem raju.

Trzecia sesja rozpoczęła się od akcentu qumrańskiego, gdyż zaprezentowane zostały referaty: mgr. Jacka Konika (IA UW) dotyczący osadnictwa na zachodnim brzegu Morza Martwego w okresie międzytestamentalnym oraz dr. Piotra Muchowskiego (UAM), stanowiący przegląd wiedzy dotyczącej biblijnych rękopisów i tradycji rękopiśmiennych tekstów biblijnych odnalezionych w Qumran. Kolejny referat wygłosił epigrafik – dr Adam Łajtar. Omówił on grecką inskrypcję, którą wydawcy datowali na wiek VII, wiążąc ze środowiskiem chrześcijan. Dr Łajtar wykazał błędy popełnione przez wydawcę w lekcji oraz w interpretacji tekstu inskrypcji. Z kolei dr Krystyna Stebnicka, opierając się na źródłach narracyjnych i numizmatycznych, przedstawiła referat zatytułowany: *Nastroje mesjańskie w okresie powstania Bar-Kochby*.

W sesji zamykającej obrady, choć kolejność referatów została tu z przyczyn technicznych zmieniona, wyróżnić można dwa referaty archeologiczne, a mianowicie dr Przemysław Nowogórski (UKSW) przedstawił referat dotyczący wyobrażeń synagogałnych, na których znajdowały się Świątynia Jerozolimska, Aaron ha-Kodesz lub Arka Przymierza. Dr Tomasz Waliszewski (IA UW) z kolei, zajął się przedstawieniami stylitów i możliwym ich kultem na terenie Palestyny. Opatrzywszy swoje wystąpienie wieloma zastrzeżeniami i znakiem zapytania, jeśli chodzi

o konkluzywność prezentowanej hipotezy, dr Maciej Tomal z Instytutu Orientalistycznego UW, przedstawił referat dotyczący karaimskiej krytyki judaizmu rabinicznego w VIII-X wieku. Teoria, która jak sam referent przyznał oparta jest na słabych podstawach, dotyczy możliwych związków, za pośrednictwem esseńskim, między ruchem saducejskim a myślą karaimską. Ostatnie wystąpienie przeniosło słuchaczy w czasy o wiele późniejsze, gdyż mgr Jerzy Rohoziński wystąpił z referatem poświęconym dziewiętnastowiecznym podróżnikom do Palestyny i ich opisom religii ludowej, w której widzieli kontynuację rytuałów i kultów znanych już ze starożytności.

Łukasz Niesiołowski-Spano'

6. PIOTR I PAWEŁ I ICH ZWIĄZEK Z RZYMEM W STAROŻYTNICH ŚWIADECTWACH (XXIX Dni Augustiańskie, Rzym, 4-6 V 2000 roku)

W dniach 4-6 maja 2000 r. – pod patronatem włoskiego Prezydium Rady Ministrów oraz Prezydium Rady Europejskiej – odbyło się w rzymskim Instytucie Patrystycznym «Augustinianum» międzynarodowe spotkanie naukowe na temat: *Piotr i Paweł i ich związek z Rzymem w starożytnych świadectwach* (*Pietro e Paolo e il loro rapporto con Roma nelle testimonianze antiche*). Sympozjum było XXIX już z kolei Dniami Augustiańskimi, które zgromadziły wielu badaczy starożytności chrześcijańskiej z kościelnych i państwowych uniwersytetów oraz wyższych uczelni m.in. z Anglii, Austrii, Belgii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Kanady, Niemiec, Szwajcarii, Węgier, Włoch i USA. Z polskich patrologów byli obecni księża profesorzy Antoni Żurek z Tarnowa oraz Norbert Widok z Opola oraz niżej podpisany, jako przedstawiciel Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza w Rzymie. Należy także wspomnieć częściowy udział polskich księży studiujących w Wiecznym Mieście.

Sympozjum otworzył rektor Instytutu Patrystycznego «Augustinianum» – o. prof. dr Angelo Di Berardino OSA. Następnie odbył się odczyt inauguracyjny pod tytułem: *Il Simone della storia e il Pietro della fede*, który wygłosił o. prof. dr Prosper Grech OSA – Maltańczyk, profesor «Augustinianum» i «Biblicum».

Podczas przedpołudniowego spotkania pierwszego dnia sympozjum wygłoszono jeszcze dla wszystkich uczestników dwa następujące, dłuższe odczyty: Lellia Cracco Ruggini (Turyn), *San Pietro e il dio Quirino (III-V sec.)* oraz Fabrizio Bisconti (Rzym), *L'origine dell'iconografia di Pietro e Paolo*.

Podczas obrad, odbywających się równoległe w dwóch sekcjach (A i B), wygłoszono około 40 referatów (25-30 min.) i komunikatów (15 min.). Nie będziemy poruszać szczegółowo omawianych zagadnień, gdyż wygłoszone odczyty ukażą się drukiem wiosną 2001 roku w serii wydawniczej Instytutu Patrystycznego – «Studia Ephemeridis „Augustinianum”». Chcąc jednak przybliżyć przedstawiane na sympozjum odczyty, podamy teraz jedynie ich tytuły.